

»VEROVANJE« V ZGODOVINI FOLKLORISTIKE KONCEPTUALIZACIJA IN TERMINOLOGIJA

MIRJAM MENCEJ

Članek* obravnava terminologijo in različne konceptualizacije verovanja, kakor se kažejo v zgodovini evropske in ameriške folkloristike. Predstavlja pregled konceptualizacij verovanja: od verovanja kot posamične entitete (motiva) in obenem posebnega folklornega žanra; verovanja kot kognitivne realnosti, ki se izraža v različnih žanrih folklore; do verovanja kot procesa, dejanja. Na koncu obravnava še terminologijo v sodobni slovenski folkloristiki.

Ključne besede: verovanje, verjetje, vraža, povedka, folklor, terminologija

The paper discusses the terminology and the conceptualisations of belief in the history of European and American folkloristics. It examines the conceptualisation of beliefs as entities and folklore genre; as a cognitive reality, underlying various folklore genres; and a process, an act of believing. Finally, it reviews terminology in contemporary Slovenian folklore studies on belief and proposes the terminology in the Slovenian language.

Keywords: belief, superstition, legend, folklore, terminology

Koncept *verovanja* (ang. *belief*)¹ je bil, kot piše Marilyn Motz, od začetka folkloristike kot discipline in v vsej njeni zgodovini tako pomemben, da je težko govoriti o folklori in folkloristiki,² ne da bi obenem govorili tudi o *verovanju* (Motz 1998: 340). A kljub izjemnemu pomenu (raziskav) verovanja v zgodovini folkloristike je le malokateri termin tako nejasen in problematičen, kakor je to termin *verovanje*, ki se mu danes marsikateri raziskovalec celo raje kar v celoti izogne (npr. Argyrou 1993: 268). Tudi sama konceptualizacija verovanja se je v zgodovini folkloristike spreminjala oziroma je bila deležna različnih poudarkov. Verovanja so bila dolgo časa razumljena predvsem kot entitete / elementi / motivi in kot takšna so se zdela posebej primerna za zbiranje in klasificiranje. Takšno razumevanje verovanja se je v veliki meri ujemalo tudi z razumevanjem verovanja kot posebnega folklornega žanra. Pozneje, ko se folkloristika ni več ozko osredinjala zgolj na besedila in njihovo tipologiziranje in klasificiranje, je prišla v ospredje konceptualizacija verovanja kot mentalne, kognitivne

* Raziskavo za ta prispevek sta finančno podprla Evropska raziskovalna agencija v okviru 7. okvirnega programa (FP7/2007–2013, ERC grant agreement № 324214) in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije v raziskovalnem programu *Slovenske identitete v evropskem in svetovnem kontekstu* (P6-0187, 2015–2020).

¹ Čeprav slovenska beseda *verovanje* ni povsem ustrezen prevod angleške besede *belief*, kot bo razvidno tudi iz nadaljevanja članka, sem se v tem članku morala odločiti za uporabo enega termina. Tako kljub temu angleški termin *belief* dosledno prevajam s slovensko besedo *verovanje*, z izjemo na mestih, kjer posebej opozarjam na drugačno možnost. Nekateri avtorji dodajajo k terminu *belief* še pridevnik *folk* (ljudski); v slovenskem jeziku bi bil v tem primeru natančen prevod *ljudsko verovanje*.

² Angleško besedo *folklore* uporabljam tako v pomenu *folklore* kakor *folkloristike* (angl. *folklore studies, folkloristics*).

entitete: torej kot predstava / ideja / koncept / podmena, ki sodi na področje kognitivne realnosti, in ki jo je kot takšno mogoče spoznati šele, ko se artikulira oziroma uresniči v pripovedi, dejanju, šegi, umetnosti, ravnanju. Odkar se je fokus v raziskavah folklore presel z obravnave zamrznjenih, statičnih besedil na folkloro kot proces, obliko umetniške komunikacije, ob upoštevanju konteksta in njenih performativnih vidikov, so verovanje sčasoma začeli raziskovati kot »proces védenja«, raziskave pa osredinjati na diskurzivno in socialno oblikovanost verovanja ter na posameznike, ki »verjamejo«.

V tem preglednem članku predstavljam terminologijo takšnih raziskav in pregled konceptualizacije verovanja oziroma različnih raziskovalnih pristopov, kakor so si sledili v zgodovini evropske in ameriške folkloristike. Na koncu na kratko obravnavam še rabo terminologije v slovenski folkloristiki in podajam predlog terminologije na področju raziskav verovanj.

VEROVANJE KOT ZGODOVINSKI ARTEFAKT IN ŽANR FOLKLORE

Zgodnji raziskovalci so *verovanja*, za katera so velikokrat bolj kakor ne sinonimno uporabljali tudi izraz *vraža* (angl. *superstition*),³ skladno z evolucionističnim postulatoma razumeli kot prežitke iz zgodnejših obdobij in zgodnejših verovanjskih sistemov ter kot take tuje našemu času in verovanjem. Romantizirali so jih kot sledove zgodnejših obdobij človeške zgodovine in poudarjali, da jih je treba čim prej »rešiti« pred skorajšnjim izginotjem. Tako je že Jakob Grimm v slovitim „Märchenbrief“ povabil zbiralce folklore, naj zbirajo (tudi) *vraže*, William Thoms pa je v pismu reviji *Athenaeum* iz leta 1846, v katerem je prvič uporabil angleško besedo *folklore*, kot eno od sestavin, ki bi jih bilo treba zbirati, prav tako omenil *vraže* (Dundes 1979: 88, 1999: 6, 11).

Kljub želji po zapisovanju in ohranjanju *verovanj* oz. *vraž* so raziskovalci vendarle obenem pogosto poudarjali tudi njihovo intelektualno manjvrednost, neprimernost sodobnemu času, in se zavzemali za kulturne spremembe, ki bi jih končno izkoreninile. Wayland Hand, ameriški folklorist, ki se je v 20. stoletju najintenzivneje ukvarjal prav z verovanji, jih je razumel predvsem z vidika njihovega »spodbijanja sprejetega pogleda na stvari, bodisi s civilnega ali sodnega vidika, ali pa kot odklon od religioznega nauka in prevladujočih moralnih običajev« – pri tem pa tega odklona ni razumel toliko kot prelom s sprejetimi družbenimi in Cerkvnenimi normami, temveč bolj kot oklepanje že preživetih idej in načinov mišljenja (Hand 1981: xxx). V svojih raziskavah je uporabljal izraza *ljudsko verovanje* in *vraža* večinoma kot sinonimna ali vsaj tesno povezana in sorodna termina ter ju redno uporabljal skupaj, tako da je pisal o *ljudskih verovanjih in vražah*. Kljub temu je predvidel med njima tudi manjši razloček, ki pa se ni nanašal na pomen terminov kot takih, temveč na njun

³ V nadaljevanju angleško besedo *superstition* (lat. *superstitio*, nem. *Aberglaube*) slovenim z izrazom *vraža*.

delno različen socialni pomen oziroma vpliv: pod terminom *vraže* je razumel »*verovanja* (!) in prakse, ki so tako očitno napačne, da so škodljive ne le za posameznike, ampak tudi v širšem socialnem smislu«, medtem ko je imel *ljudska verovanja* za »neškodljive domisleke«, »staromodne predstave«, in »otročje starčevske samogovore« (Hand 1961: xxi–xxii, po Mullen 2000: 125). *Verovanja* in / oziroma *vraže* je torej razumel kot védenje, znanje, ki se ga nekateri ljudje še vedno oklepajo, kljub temu da je zraslo zunaj meja sprejetih nazorov in je že izživel svojo uporabnost. A ker je eden osrednjih aksiomov folklorne ta, da izgine, čim za ljudi nima več pomena in funkcije, že samo dejstvo, da določena verovanja še vedno živijo, pomeni, da morajo imeti – četudi morda res izvirajo v zgodnejših časih – še vedno pomen tudi za ljudi v sodobni družbi.

Zgodnji folkloristi so nasploh verovanja raziskovali predvsem kot posamične enote, entitete, motive, zapisane v obliki kratkih sumaričnih izjav. Te oblike so bile izjemno primerne za zbiranje, klasificiranje in tipologiziranje; to so bile naloge, ki so bile v ospredju folkloristike vsaj do konca prve polovice 20. stoletja. Robin Gwyndaf je, npr., še v 90. letih 20. stoletja pisal, da »*verovanja*, seveda, obstajajo tudi kot neodvisni elementi ali motivi, ki jih je mogoče zbirati in naštevati« (Gwyndaf 1994: 229). V tem duhu so folkloristi verovanja razumeli tudi kot poseben folklorni žanr. Hand je tako eksplicitno pisal o ljudskem verovanju kot o posebnem žanru folklorne: »*ljudska verovanja* in *vraže* sestavljajo enega glavnih *žanrov folklorne*« (Hand 1976: 209, poud. M. M.). Ali na drugem mestu: »Kot morda v nobenem drugem *folklornem žanru* je mogoče slediti celotnim repertoarjem ljudskega verovanja do starodavnih predhodnikov« (Hand 1981: xxvi, poud. M. M.). Tudi Gwyndaf je *ljudska verovanja* še razumel kot poseben žanr: »[L]judska verovanja, ali kateri koli drug *folkloristični žanr*« (Gwyndaf 1994: 228, poud. M. M.).

Če sta torej *verovanje* oziroma *vraža* razumljena kot žanr, se je nujno vprašati, kakšne so njune značilnosti. Hand je *ljudska verovanja* največkrat opisal kot izjavo, ki zadeva vzrok in posledico. Njegovo obliko je definiral kot kratko in neposredno in ki le redko vsebuje skrita ali razširjena sporočila; pogosto se izraža v trdilnih stavkih, navadno z eno samo mislijo, ki pa jo je mogoče tudi poudariti in okrasiti ali razširiti s posledico in razlago. Pogosta značilnost so svarila, navadno v obliki opomina, ukaza, nasveta, a tudi nagrada ali kazen. *Verovanje* izraža vzrok in posledico, najpogosteje v trdilnem naklonu glagola in v pogojnih ali sklepalnih stavkih, pri čemer je v uvodnem delu stavka običajno uporabljen sedanjik, v zadnjem pa sedanjik ali prihodnjik (Hand 1981: xxxviii–xl). Ameriški folklorist Alan Dundes, ki je pod vplivom prevoda Proppove knjige *Morfologija pravljice* (v angleškem jeziku je sicer izšla šele trideset let po izvirniku, tj. leta 1958) začel s strukturalistično analizo folklornih žanrov, je bil prvi, ki je *vražo* kot žanr definiral strukturalistično. V razpravi o strukturi *vraže* (1961) je žanr definiral takole: »*Vraže* so tradicijski izrazi enega ali več pogojev in enega ali več rezultatov, pri čemer so nekateri pogoji znamenja in drugi vzročni« (Dundes 1979: 90). Čeprav je opozoril tudi na nekonsistentnost v terminologiji, namreč da sta termina *verovanje* in *vraža* v nekaterih definicijah razumljena kot zamenljiva termina, ki označujeta isti žanr folklorne, v drugih pa sta implicitno različna (Nav. delo: 88), pa tudi

sam ni jasno definiral razločka med njima. Hand je tako v komentarju o Dundesovi razpravi zapisal, da je »Alan Dundes analiziral *ljudska verovanja* (!) v modernih strukturalističnih okvirih« (Hand 1981: x1, poud. M. M) – *vraža*, definirano v Dundesovi razpravi, je Hand torej razumel kot sinonim za *verovanje*.

A termin *vraža*, ne glede na to, ali se žanrsko v celoti prekriva s terminom *verovanje* ali se od njega deloma razlikuje, se je mnogim folkloristom sčasoma zazdel preveč slabšalen, da bi ga bilo še mogoče uporabljati v resnih znanstvenih razpravah. Prav tako je označevanje *verovanj* kot zastarelih, zgrešenih prežitkov vse bolj postajalo predmet kritik evropskih in ameriških folkloristov.⁴ Michael Owen Jones je tako konec 60. let 20. stoletja zapisal, da raziskovalci, ki se ukvarjajo z *verovanji* zunaj konteksta, ta pogosto imenujejo *vraže*. Vendar, kakor je poudaril, izraza nista sinonima, kajti *vraža* v sedanji rabi pomeni vrednostno sodbo in se uporablja prezirljivo, da bi diskreditirali prakse in ideje, ki za ego niso sprejemljive (Jones 1967: 305–306). Uporabi termina *vraža* v folkloristiki se je na začetku 70. let prejšnjega stoletja uprl tudi ameriški folklorist Don Yoder. Pri tem se je skliceval na evropske, zlasti nemške folkloriste, ki so nasprotovali terminu *vraža* (nem. *Aberglaube*), ker pomeni »vrednostno sodbo, ki jo je mogoče razumeti samo v odnosu do strogega ortodoksnege sistema, ki razume resnico samo pod svojimi pogoji.« Namesto termina z negativno konotacijo je predložil domnevno nevtralni nadomestni termin *ljudsko verovanje* (ang. *folk belief*, nem. *Volks Glaube*) (Yoder 1974: 9).

Danes v ameriški in tudi evropski folkloristiki termina *vraža*, z redkimi izjemami, tako rekoč ni več mogoče zaslediti (Dégh 1996: 36). A vprašanje je, ali je termin *verovanje* res tako povsem brez vrednostnih konotacij, kakor so menili folkloristi v tretji četrtini 20. stoletja. Vedno pogosteje se slišijo namreč glasovi, ki opozarjajo tudi na problematičnost konotacij, ki jih nosi v sebi termin *verovanje*. Kakor je opozorila Marilyn Motz, je izraz – prav tako kakor *vraža* – poln predsodkov: »Termin verovanje je v naši družbi popularen termin, ki tako kot *vraža* postavlja dvom o svoji lastni veljavnosti: lastna verovanja navadno opisujemo kot 'védenje'.« (Motz 1998: 340)

VEROVANJE KOT KOGNITIVNA ENTITETA

Verovanje ni problematično le s terminološkega vidika, temveč tudi z vidika konceptualizacije kot posebnega žanra (prim. Mullen 2000: 120). Vsa *verovanja* ne izražajo nujno vzroka in posledice in prav tako niso vedno nujno izražena v obliki kratke izjave. Že ko je Alan Dundes pisal o »ljudski predstavi«, ki zadeva pomen denarja kot merila za vrednotenje, ni bil povsem prepričan, kam postaviti tista *verovanja*, ki ne izražajo tipične strukture *vraže*,

⁴ Wayland Hand, na katerega so bile v veliki meri usmerjene te kritike, se je nanje odzval užaljeno, češ da oznake, ki jih sam uporablja za *vraževerja*, razumejo kot odvratne samo kritiki, ki »sami nikoli niso uspeli prenikniti in razumeti harmoničnih in zaprtih sistemov, v katerih so se starodavna verovanja in prakse rodili in cveteli ter še vedno ohranjajo moč preživetja« (Hand 1981: xxxi).

kakor jo je definirala leta 1961 (gl. zgoraj), in se lahko izrazijo v različnih žanrih: »Če ne gre za tradicijsko izjavo o vzroku in posledici, je mi, folkloristi, verjetno ne bi zlahka klasificirali kot vražo – čeprav bi jo morda skušali imenovati ljudsko verovanje,« je zapisal (Dundes 1971: 95). Sam je sicer predlagal, da se za takšne predstave raje kot termin *verovanje* uporablja termin *ljudska ideja* (*folk idea*). Ljudske ideje je definirala kot »tradicijske predstave, ki jih ima skupina ljudi o naravi človeka, o svetu in o človekovem življenju v svetu«. Te ne konstituira posebnega folklornega žanra, ampak so lahko izražene v vrsti različnih žanrov (Nav. delo: 95–96).

Razumevanje *verovanja* na eni strani kot kratke izjave, ki obenem ustvarja tudi poseben žanr, in na drugi strani kot ideje, premise, predstave, ki je lahko izražena v različnih folklorne žanrih, je sicer razvidno tudi iz del zgodnejših folkloristov. Nils Lid je tako leta 1935 pisal o *verovanjih* kot o »podedovanih magičnih in mitičnih idejah«, ki jih je mogoče najti v *pravih verovanjih* (*true beliefs*) ali pa »izkristalizirane v ljudskih šegah in ljudskih povedkah« (po Velure 1989: 98). Z izrazom *pravo verovanje* je Lid verjetno razumel kratko izjavo o verovanju, razumljeno kot poseben žanr, drugi pomen pa je bližje temu, za kar je Dundes predložil termin *ljudska ideja*. Tudi Hand se je že zavedal, da se o *verovanjih* redko govori izolirano, saj se jih praviloma živi in izkuša ter posreduje na različne načine, v različnih žanrih: »Šege pogosto predstavljajo 'odigranje verovanja', memorati in povedke pa ilustrirajo verovanje s konkretnimi primeri« (Hand 1968: 225, po Gwyndaf 1994: 229). Karl-S. Kramer (1972: 893) je, podobno, povedke razumel kot »dramatizirane vraže« (*dramatisierter Aberglaube*).

Konceptualizacija *verovanja* se je tako sčasoma vse bolj spreminjala: razumevanje *verovanj* kot »elementov«, »motivov«, ki jih je mogoče zbirati, popisovati in klasificirati in ki obenem konstituira poseben folklorne žanr, se je umaknilo razumevanju teh kot predstav, idej, predpostavk, ki obstajajo na kognitivni ravni, kot mentalna realnost, in so lahko izražene v zelo različnih žanrih folklore. Linda Dégh je tako *verovanje* označila kot »dispozicijo, mentalni odnos v ozadju ali vedenjski vzorec, ki se kaže v slušnih ali vidnih besedilih kot generična sestavina verovanjskega sistema« (Dégh 1996: 37). Poudarila je, da verovanj ni mogoče zbirati, ampak lahko o njih zgolj domnevamo: »Verovanje je nevidno, neslišno, je del kulturne dediščine, skrite za dejanji in pripovedmi. Živi v umu, ne pa na ustih ljudi; je dogovor, ki ga podeduje in molče sprejme skupnost, sestavljena iz posameznikov, ki sodelujejo pri oblikovanju in ponotranjenju verovanja« (Nav. delo: 36). *Verovanja* po njenem mnenju torej ne gre razumeti (več) kot posebnega žanra, temveč kot premiso, ki spada na področje kognitivnega, mentalnega, konceptualnega in ki jo je kot tako mogoče spoznati šele z analizo besedil oziroma dejanj itn., v katerih se izraža.

Podobno danes koncipirajo *verovanje* mnogi folkloristi. Patrick Mullen je, npr., zapisal, da »verovanje sugerira abstraktno raven mišljenja, da pa bi ga lahko raziskovali, moramo opazovati konkretne prakse in kulturne izraze« (Mullen 2000: 120). Tudi Ülo Valk je poudaril, da *verovanja* »ne moremo analizirati neposredno, kajti verovanje je mentalna realnost, ki predstavlja zapleten sistem idej, čustev in odnosov, povezanih z zunanjim svetom.« Kot

takšno pa lahko postane predmet raziskave le, če je izraženo v človeškem ravnanju, ritualu, umetnosti ali verbalnih besedilih (Valk 2001: 337).

Kot najpomembnejši oziroma najprimernejši folklorni žanr za verbalizacijo *verovanja* se kaže povedka. Da so povedkam *verovanja* inherentna, je bilo seveda jasno tudi zgodnjim folkloristom, ki so prav na podlagi povedk *verovanja* povzemali v obliki kratkih izjav (*statement of belief*) ter jih kot take zbirali in klasificirali – zato lahko takšne izjave do neke mere razumemo kot zbirateljski žanr (prim. Tangherlini 1994: 16). Linda Dégh je prepričljivo pokazala, da niti ni mogoče postaviti ostre ločnice med »izjavo o verovanju« (*statement of belief*), ki nima epskih elementov ali pa jih ima zelo malo, in povedko (*legend*), ki ima narativno razvito fabulo – v obeh primerih gre po njenem mnenju za isti žanr, tj. povedko (Dégh 2001: 55–96). Razumevanje *verovanja* je torej osrednjega pomena za definicijo povedke. To je »ideološki temelj ali jedro povedke«, stimulator in namen pripovedovanja, saj je *verovanje* inherentno vsem povedkam, ker povedke *verovanje* pravzaprav kontekstualizirajo in interpretirajo (Dégh 1996: 35–36, 2001: 55–96). Tudi Timothy R. Tangherlini je podobno menil, da je povedka »psihološko gledano, simbolna reprezentacija verovanja in odseva kolektivne izkušnje in vrednote skupine, katere tradiciji pripada« (Tangherlini 1994: 22, 316–317).

Toda ali res vsaka povedka že po definiciji izraža verovanje? Z mnenjem Linde Dégh se ne strinjajo vsi folkloristi. Donald Ward npr. kot povedke, ki izražajo *verovanje* (ang. *belief legends*),⁵ razume le zgodbe, ki so pripovedovane, kakor da bi bile resnične, pa čeprav pripovedovalec nujno ne verjame v njihovo resničnost – najpomembnejše je, da izražajo verovanja, poznana v neki skupnosti ali drugi skupini. Pa vendar vse povedke ne izražajo verovanja, je menil Ward (1991: 301–302). Skliceval se je na Lutza Röhricha, ki je ločil »zgodbe o srečanju z nadnaravnimi bitji ali drugimi nadnaravnimi dejavniki«, ki temeljijo na resničnem ali predpostavljenem verovanju, od zgodovinskih povedk, tj. zgodb o slav- nih osebnostih in dogodkih, ki, nasprotno, temeljijo na védenju, znanju. Röhrich je tako razlikoval med povedkami, ki izražajo verovanje (nem. *Glaubensagen*), in povedkami, ki izražajo védenje, vednost (nem. *Wissensagen*) (prim. nasprotno Dégh 1996: 37). Gunnar Granberg (1935) je, na drugi strani, razločeval med povedkami, ki obstajajo predvsem zato, ker izražajo skupna verovanja določene skupnosti (ang. *belief legends*), in »povedkami za zabavo« (ang. *entertainment narratives*, nem. *Unterhaltungssagen*), migracijskimi povedkami, ki so lahko razširjene na zelo širokem območju (po Ward 1991: 297–299). Podobno je tudi Lauri Honko ločeval povedke, ki izražajo in krepijo verovanje (*Glaubensagen*), in mednarodno razširjene povedke, ki vsebujejo fantazijske motive in imajo epsko vrednost, ljudje pa jih pripovedujejo prvenstveno za razvedrilo (*Unterhaltungssagen*), čeprav, kot opozarja, lahko te na območju, kjer se skladajo z lokalnimi verovanji, prevzamejo tudi funkcijo prvih (Honko 1962: 134). Bill Ellis, ki je sicer poudarjal, da povedk, ki krepijo verovanja

⁵ Ker po njenem mnenju vsaka povedka izraža verovanje, Linda Dégh meni, da je termin *belief legend* nepotreben in odvečen (Dégh 2001: 83).

skupnosti, v tradiciji in performanci ni vedno mogoče ločevati od fiktov⁶ in fabulotov⁷ oziroma povedk za zabavo (*entertainment legends*), ki imajo le malo ali nobene povezave z lokalnimi verovanji in vztrajajo v tradiciji predvsem zaradi svoje zanimivosti, pa je kljub temu priznal, da je zrno resnice v trditvi, da je *verovanje* osrednje merilo za definicijo žanra povedke: »verovanje [je] skoraj vedno dejavnik v performanci povedke«, in povedko tako lahko razumemo kot »bolj ali manj *potencialno* dejstvo« (Ellis 2003: 5–6).

Delitev povedk je problematična tudi zato, ker je, kakor je opozoril Tangherlini (1994: 12), vedno subjektivna, Ward pa je opozoril tudi, da je v kompleksnejših družbah tako rekoč nemogoče ločevati med lokalnimi in od zunaj vrinjenimi verovanji in povedkami, torej tudi med povedkami, ki izražajo *verovanje* sodelujočih v *conduit*⁸ (*belief legends*), in povedkami, ki so namenjene zabavi (*entertainment legends*). Določena povedka je tudi za zabavo lahko pripovedovana samo, kadar izraža ali odseva zanimanja, skrbi, in/ali strahove tistih, ki jo pripovedujejo ali poslušajo. V tem smislu vsaj v kompleksnejših družbah torej ni mogoče postaviti ostre meje med obema kategorijama (Ward 1991: 298).

Čeprav se *verovanje*, vsebinsko gledano, nanaša na različna področja človeškega življenja in je bilo tako razumljeno kot »univerzalni fenomen, povezan z vsemi vidiki človeškega življenja in dejavnosti in z vsemi razredi« ter »se navezuje tako na naravni kot nadnaravni svet« (Gwyndaf 1994: 226), so ga folkloristi v praksi največkrat povezovali predvsem z »nadaravnim«⁹ in ga razumeli kot »verovanje v nadnaravna bitja, moči in odnose« (prim. Eskeröd 1947, po Alver in Selberg 1987: 22; Honko 1962). A če je *verovanje* (razumljeno v širšem smislu, ne le kot verovanje v nadnaravno – prim. Tangherlini 1994: 16) jedro povedk (ali vsaj »povedk, ki izražajo verovanje«, t. i. *belief legends*), se lahko vprašamo, ali se izraža tudi v povedkah, ki jih lahko pogojno imenujemo »sodobne« ali »urbane« povedke (*contemporary, urban legends*)?¹⁰ Ward je menil, da povedk, ki ne ilustrirajo »jasno prepoznavnega tradicijskega verovanja«, pač pa poročajo o nenavadnem, bizarnem, a zelo verjetnem dogodku (kar je značilno za sodobne povedke), ne moremo uvrstiti med »povedke, ki izražajo verovanje«

⁶ Max von Sydow je trdil, da je pri raziskovanju verovanj potrebna pozornost na žanr pripovedi, saj niso vsi žanri enako uporabni za raziskavo verovanja. Opozarjal je na žanr, ki ga ni mogoče uporabljati kot vir za raziskavo verovanja, tj. je pedagoški fikt (*fict*). Gre za zgodbo, v katero se ne verjame, z njo so odrasli npr. skušali preprečiti, da bi otroci poškodovali pridelek, zašli v nevarnost ipd. (von Sydow 1948: 79–84, 170–175).

⁷ Von Sydow je povedke razdelil na *memorate*, tj. pripovedi o osebnih doživetjih, in *fabulate*, »kratke, eno-epizodne zgodbe, ki temeljijo na elementih resničnih dogodkov in opažanj, vendar pa je to resnično ozadje preoblikovala človeška ustvarjalna domišljija« (von Sydow 1948: 87).

⁸ *Conduit* je termin, ki ga je Linda Dégh uporabila za poimenovanje komunikacijske verige oziroma stika, do katerega pride med posamezniki, ki sprejemajo in prenašajo posamične primerke / žanre / tipe / motive itn. folklore (Dégh 1995: 176–177).

⁹ Patrick B. Mullen npr. piše, da je načeloma verovanje kot žanr zaradi svoje širine nepriročen konstrukt, saj zadeva tako ideološka, kozmološka, posvetna kot tudi sveta verovanja, a ga bolj ko ne reducira na »nadaravno, duhovno in magično« (Mullen 2000: 119–120).

¹⁰ O problematičnosti teh poimenovanj gl. Wolf-Knuts 1987.

(*belief legends*), kljub temu da jim mnogi morda res verjamejo (Ward 1991: 302). Ta izjava se zdi problematična, saj nas lahko vztrajanje na »prepoznavnem tradicijskem verovanju« kot osrednjem dejavniku, na podlagi katerega povedke lahko kategoriziramo kot »povedke, ki izražajo verovanje«, neposredno uklešči v zaprt sistem tradicije, in, lahko bi rekli, začaran krog »avtentičnosti«. Ker tradicija ni nekaj nesprenmenljivega in dokončnega, pač pa je podvržena nenehnemu ustvarjanju, spreminjanju in prilagajanju spremenjenim socialnim in drugim spremembam (prim. Hastrup 1990: 197), se namreč lahko vprašamo, kdo ali kaj je tisti/o, ki/kar določa, katera so ta prepoznavna »tradijska verovanja« in katera ne sodijo mednje. Problem je podoben vprašanju avtentičnosti in problemu razmejevanja med folkloro in folklorizmom (prim. Bendix 1988, 1997).

VEROVANJE KOT PROCES

V Evropi so posamični folkloristi, zlasti v Rusiji in na Madžarskem, že na začetku 20. stoletja začeli raziskovati pomen in vpliv osebnosti in psihologije na performanco pripovedi (prim. Asadowskij 1926: 5–21; Dégh 1995: 16–25), v Združenih državah Amerike pa se je zavedanje pomena izvedbe začelo konec šestdesetih let, zlasti pa po manifestu performančne šole v *The Journal of American Folklore* (1971). Mnogi folkloristi so se tedaj začeli usmerjati v preučevanje folklore kot oblike komunikacije,¹¹ in se pri tem posebej osredinili na njene performativne vidike in udeležence v folklornem dogodku. Vloga pevca/pripovedovalca, občinstva, konteksta in razumevanje folklore kot procesa sta prav tako postajali vse pomembnejši v raziskavah *verovanj*, tudi zunaj folkloristike. De Certeau je tako priporočil raziskovanje *verovanja* »ne kot objekta verovanja (dogme, programa ipd.), temveč kot subjektov vložek v propozicijo, dejanje izražanja in razumevanja nečesa kot resničnega – »z drugimi besedami, v 'modalnost' trditve in ne v njeno vsebino« (de Certeau 2007: 298). Opozoril je na »neutemeljeno istovetenje predmetov, v katere se veruje, in dejanja verovanja« (Nav. delo: 307). Kakor je poudarila tudi Marilyn Motz, je bistvena razlika prav v raziskovanju *verovanja* (verjetja) kot prakse (*believing*), ne pa kot entitete:

Verovanje obstaja samo zato, ker ljudje verjamejo vanj: ni lastnost ali lastnina, ampak dokaz procesa. Verovanje zahteva človeka, ki verjame: ne more obstajati na ravni čistega diskurza, temveč je v posamezniku, v resničnem življenju, je vedno lokalno in specifično. (Motz 1998: 349-350)

¹¹ Najbolj uporabljana definicija folklore je postala ta, ki jo je predložil Dan Ben-Amos: »Folklor je umetniška komunikacija v majhnih skupinah« (Ben-Amos 1971: 13).

Ena najnovejših definicij *verovanja* kot vernakularne (ljudske)¹² kategorije poudarja prav ta vidik: »Verovanje je vernakularna kategorija, ki v vsakdanji komunikaciji označuje dejanje pripisovanja resničnosti in veljavnosti nečemu, izražanja prepričanja, sprejemanja resnice ali izražanja trdnega mnenja glede stvari« (Valk 2012: 351).

Verovanje je torej treba razumeti kot del kulturnih procesov, ki obstajajo na vseh ravneh in v vseh družbenih kontekstih – uradnih in neuradnih, institucionalnih in neinstitucionalnih, v središču in na obrobju, v majhnih in velikih skupinah – prav zato ga tudi ne bi smeli uporabljati za hierarhično ločevanje ene skupine od druge (Mullen 2000: 139), kakor se je to dogajalo v preteklosti. Danes se mnoge raziskave, ki se nanašajo na *verovanje* oziroma njegove izrazne oblike, usmerjajo predvsem na ljudi, ki verjamejo, in na to, *kako* verjamejo (prim. Motz 1998: 349), ter preučujejo socialno oblikovanje in diskurzivno konstrukcijo *verovanj* kot dejanj, izraženih v jeziku (Valk 2012: 351).

Razumevanje *verovanja* kot »procesa védenja, ki ni podvrženo preverjanju ali merjenju z eksperimentalnimi sredstvi v okvirih sodobne zahodne znanstvene paradigme« (Motz 1998: 340), prav tako razširja razumevanje *verovanja* na *kateri koli* proces védenja, ne le tistega, ki zadeva védenje o nadnaravnem. Kar je pomembno, je vložek posameznikov v predpostavko, proces, ki ga izkušnja sproži v ljudeh in v katerem se *verovanje* socialno konstruira kot način védenja (prim. Motz 1998: 349; Valk 2012: 351).

ZA KONEC: TERMINOLOGIJA V SLOVENSKI FOLKLORISTIKI

V sodobni slovenski folkloristiki konceptualizacija *verovanja* in terminologija še nista bili deležni posebne obravnave. V strokovnih besedilih slovenskih folkloristk in folkloristov je tako mogoče najti zelo različne termine, ki so včasih uporabljeni kot sinonimi, včasih pa je mogoče prepoznati različne pomene, ki jih raziskovalke in raziskovalci pripisujejo uporabljanim terminom, vendar ti niso eksplicitno pojasnjeni. Termini, ki jih je mogoče zaslediti v slovenskem strokovnem tisku in bolj ali manj sodijo v območje razprave o *verovanju*, so tako npr. *verovanje*, *uvera*, *(ljudska) predstava*, *verska predstava*, *vraža*, *vraževerje* ter *praznoverje* (prim. npr. Stanonik 1999: 262, 2009: passim; Kropelj 1995, 2008: passim; Ivančič Kutin 2011: 90, 93, 138; Babič 2015: 16, 93–98, 113, 117–118, 131–135). V novejšem času so se nekateri mlajši raziskovalci odločili tudi za termin *verjetje*, zlasti kadar obravnavajo osebni odnos posameznikov do *verovanja* kot kognitivne entitete (npr. Hrobat 2010: 21–33; Kvartič 2017: 104–117), včasih pa celo v primerih, ko imajo v mislih objekt posameznikovega *verjetja* (Hrobat 2010: 275; Kvartič 2017: 105), ne pa kulturnega procesa oziroma odnosa posameznika do resničnosti predpostavke.

Ker *verovanje* leži na presečišču med besedilom, posameznikom, skupino in abstraktnim konceptom (Motz 1998: 349–350) in lahko označuje tako kognitivno entiteto, tj. idejo,

¹² Poleg tega je *verovanje* lahko razumljeno tudi kot analitična kategorija.

predstavo, izraženo v jeziku, ravnanju itn., kakor tudi proces védenja, prakso posameznika oziroma skupine, je razločevanje med temi pomeni včasih resnično nejasno. Tudi v angleškem jeziku razlika med konceptualizacijo *verovanja* kot kognitivne entitete in *verovanja* kot prakse »verjetja« terminološko ni razvidna – v obeh primerih se namreč uporablja isti termin *belief*. Avtorji zato včasih skušajo na različne načine poudariti, kateri vidik imajo v mislih, ko uporabljajo ta termin. Kaarina Koski npr. piše o *verovanju* (*belief*), kadar misli na osebni odnos pripovedovalca do določene kognitivne predstave, o *vsebini verovanja* (*belief content*) pa, kadar misli na *verovanje* kot kognitivno realnost, ki je predmet njegovega *verjetja*:

Če definiramo verovanje [*belief*] kot aktivno in zavestno zaupanje v določeno ontološko in, posledično, normativno izbiro, so za odnose do vsebine verovanja [*belief content*] v teh pripovedih značilne različne stopnje glede na to, v kolikšni meri so razumljene resno ali ne. (Koski 2008: 47)

Medtem ko v angleškem jeziku terminološki razloček med omenjenima pomenoma besede ni mogoč, slovenščina to možnost morda ima: lahko bi ga izrazili z uporabo glagolnika *verovanje* v drugem primeru (ko mislimo na *verovanje* kot kognitivno entiteto) in glagolnika *verjetje* v prvem pomenu (ko mislimo na posameznikov odnos do neke ideje kot kognitivne realnosti). Termin *verovanje* izvira iz glagola »verovati« in se nanaša na verovanje kot kognitivno entiteto, objekt »verjetja« oziroma tudi verovanje (širše) skupnosti, ki je sicer posledica »verjetij« (mnogih) posameznikov, a vendar ne zadeva procesa oziroma modalnosti posameznikovega »verjetja« kot takega, njegovega odnosa do verovanja kot kognitivne entitete. Na to kažejo primeri v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, navedeni pod geslom »verovanje« (npr.: »na slovenskem podežlju poznajo verovanje o mori«; »verovanje v posmrtno življenje / verovanje v čaravnice, duhove«; »po ljudskem verovanju je petek nesrečen dan« ipd. – gl. SSKJ 5: 408). Na drugi strani bi glagolnik *verjetje* iz glagola *verjeti* (gl. SSKJ 5: 407) lahko uporabljali v primerih, ko bi imeli v mislih proces, dejanje, pripovedovalčev *odnos* do verovanja kot kognitivne entitete. Povsem idealna ta rešitev sicer ni, saj ima beseda *verjetje* v slovenščini obenem tudi že konotacijo pripisane resničnosti verovanju, kar do določene mere izničuje celoten niz mogočih oblik načinov *verjetja* posameznika do objekta *verjetja*. *Verjetje* v *verovanje* namreč niha od posameznika do posameznika, pa tudi pri istem posamezniku, celo v teku enega intervjuja se lahko spreminja od izražene popolnega *verjetja* v resničnost *verovanja*, prek dvomov, pomislekov, pa do popolnega zanikanja njegove resničnosti.¹³

¹³ Pripovedovalčevega odnosa ni mogoče spoznati v popolnosti, saj posamezniki pogosto uporabljajo različne strategije, da bi ga, iz različnih razlogov, namerno prikrili (prim. Dégh 1996: 35, 38; Ellis 2003: 6; Mencej 2009, 2016).

SKLEP

V prispevku sem podala kratek pregled temeljnih konceptualizacij *verovanja* v zgodovini evropske in ameriške folkloristike in ob tem opozorila na različne konotacije terminov, ki so jih uporabljali folkloristi. Namen je predvsem sprožiti nadaljnjo razpravo o mogočih rešitvah tega terminološkega vprašanja v slovenski folkloristiki. Kljub številnim raziskovalkam in raziskovalcem, ki se v slovenski folkloristiki ukvarjamo prav z raziskavo *verovanj*, to terminološko vprašanje, žal, še ni bilo deležno temeljitih premislekov. Terminološki predlog v tem članku je zgolj iztočnica, na podlagi katere bi lahko razvili razpravo, ki bo v prihodnosti morda privedla do soglasja o enotnih, optimalnih in jasno definiranih terminih, ki jih bo mogoče uporabljati v prihodnjih raziskavah na tem področju.

REFERENCE

- Alver Bente, Gullveig in Selberg Torunn. 1987. Folk medicine as part of a larger concept complex. *Arv* 43: 21–44.
- Asadovskij, Mark 1926: *Eine sibirische Märchenerzählerin*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica (FFC; 68).
- Argyrou, Vassos. 1993. Under a Spell: The strategic Use of Magic in Greek Cypriot Society. *American Ethnologist* 20 (2): 256–271. DOI: <http://dx.doi.org/10.1525/ae.1993.20.2.02a00030>
- Babič, Saša. 2015. *Beseda ni konj: Estetska struktura slovenskih folklornih obrazcev*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Ethnologica – Dissertationes; 6).
- Ben-Amos, Dan. 1971. Toward a Definition of Folklore in Context. *Journal of American Folklore* 84 (331): 3–15.
- Bendix, Regina. 1988. Folklorism: The Challenge of a Concept. *International Folklore Review* 6: 5–15.
- Bendix, Regina. 1997. *In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies*. Madison, Wisconsin in London: University of Wisconsin Press.
- de Certeau, Michel. 2007 (1980). *Iznajdba vsakdanjosti*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Dégh, Linda 1995. *Narratives in Society: A Performer-Centered Study of Narration*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica (FFC; 255).
- Dégh, Linda. 1996. What is A Belief Legend? *Folklore* 107: 33–46.
- Dégh, Linda. 2001. *Legend and Belief: Dialectics of a Folklore Genre*. Bloomington in Indianapolis: Indiana University Press.
- Dégh, Linda in Andrew Vázsonyi. 1976. Legend and Belief. V: Dan Ben-Amos (ur.), *Folklore Genres*. Austin in London: University of Texas Press, 93–123.
- Dundes, Alan. 1971. Folk Ideas as Units of Worldview. *Journal of American Folklore* 84: 93–103.
- Dundes, Alan. 1979 (1961). The Structure of Superstition. V: Alan Dundes, *Analytic Essays in Folklore: Studies in Folklore* 2. The Hague, Pariz in New York: Mouton Publishers. (Ponatis iz *Midwest Folklore* 11 (1961): 25–33.)
- Dundes, Alan (ur.). 1999. *International Folkloristics: Classic Contributions by the Founders of Folklore*. Lanham etc.: Rowman & Littlefield.

- Ellis, Bill. 2003. *Aliens, Ghosts, and Cults: Legends We Live*. Jackson: University Press of Mississippi.
- Eskeröd, Albert. 1947. *Årets åring: Etnologiska studier i skördens och julens tro och sed*. Stockholm: Nordiska Museet (Nordiska Museets Handlingar; 23).
- Gwyndaf, Robin. 1994. Past in the Present: Folk Beliefs in Welsh Oral Tradition. *Fabula* 35 (3/4): 226–260. DOI: <https://doi.org/10.1515/fabl.1994.35.3-4.226>
- Granberg, Gunnar. 1935. Memoriat und Sage: Einige methodische Gesichtspunkte. V: *Saga och sed 1935*: 120–127.
- Hand, Wayland D. 1961. Introduction. V: Newman Ivey White (ur.), *The Frank C. Brown Collection of North Carolina Folklore: Vol. 6. Popular Beliefs and Superstitions from North Carolina*. Durham: Duke University Press, xix–xlvi.
- Hand, Wayland D. 1968. "The Fear of the Gods": Superstition and Popular Belief. V: Tristram P. Coffin (ur.), *Our Living Traditions: An Introduction to American Folklore*. New York in London: Basic Books.
- Hand, Wayland D. 1976. Folk Belief and Superstition: A Crucial Field of Folklore long neglected. V: *Folklore Today: A Festschrift for Richard M. Dorson*. Linda Dégh, Henry Glasie, Felix J. Oinas (ur.). Bloomington: Indiana University, 209–219.
- Hand, Wayland D. 1981. Introduction. V: Wayland D. Hand, Anna Casetta in Sandra B. Thiedermann (ur.), *Popular Beliefs and Superstitions: A Compendium of American Folklore, From the Ohio Collection of Newbell Niles Puckett 1*. Boston: G. K. Hall and Company.
- Hastrup, Kirsten. 1990. *Nature and Policy in Iceland 1400-1800: An Anthropological Analysis of History and Mentality*. Oxford: Clarendon Press.
- Honko, Lauri 1962. *Geisterglaube in Ingermanland*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica (FFC; 185).
- Honko, Lauri. 1969. Memoriat und Volksglaubenforschung. V: Leander Petzoldt (ur.), *Vergleichende Sagenforschung*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 287–306.
- Hrobat, Katja. 2010. *Ko Baba dvigne krilo: Prostor in čas v folklori Krasa*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Razprave FF).
- Ivančič Kutin, Barbara. 2011. *Živa pripoved v zapisu: Kontekst, tekstura in prekodiranje pripovedi Tine Kravanja iz Bavšice*. Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU (Ethnologica – Dissertationes; 3).
- Jones, Michael Owen. 1967. Folk Beliefs: Knowledge and Action. *Southern Folklore Quarterly* 31: 304–309.
- Koski, Kaarina. 2008. Conceptual Analysis and Variation in Belief Tradition: A Case of Death Related Beings. *Folklore* 38: 45–66. DOI: <http://dx.doi.org/10.7592/FEJF2008.38.koski>
- Kramer, Karl-S.. 1972. Volkssage und Volksglauben: Glaubenssage und Glaubenswirklichkeit. V: Edith Ennen in Günther Wiegmann (ur.), *Festschrift Matthias Zender: Studien zu Volkskultur, Sprache und Landesgeschichte*. Bonn: Ludwig Röhrscheid Verlag, 888–899.
- Kroje, Monika. 1995. *Pravljica in stvarnost*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Kroje, Monika. 2008. *Od ajda do zlatoroga: Slovenska bajeslovna bitja*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Kvartič, Ambrož. 2017. *Pa se je to res zgodilo?: Sodobne povedke v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Zupaničeva knjižnica; 42).
- Mencej, Mirjam. 2009. Narrating about Witches. V: Rolf Wilhelm Brednich (ur.), *Erzählkultur: Beiträge zur kulturwissenschaftlichen Erzählforschung : Hans-Jörg Uther zum 65. Geburtstag*. Berlin in New York: Walter de Gruyter, 207–222.
- Mencej, Mirjam. 2016. Discourses on Witchcraft and Uses of Witchcraft Discourse. *Fabula* 57 (3–4): 248–262. DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/fabula-2016-0038>

- Motz, Marilyn. 1998. The Practice of Belief. *Journal of American Folklore* 111 (441): 339–355. DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/541314>
- Mullen, Patrick B. 2000. Belief and the American Folk. *Journal of American Folklore* 113 (448): 119–143. DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/541285>
- Stanonik, Marija. 1999. *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS.
- Stanonik, Marija. 2009. *Zgodovina slovenske slovstvene folkloristike: Od srednjega veka do sodobnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- von Sydow, Carl W. 1948. *Selected Papers on Folklore*. Izbral in uredil Laurits Bødker. Copenhagen: Rosenkilde and Bagger.
- Tangherlini, Timoty R. 1994. *Interpreting Legend: Danish Storytellers and Their Repertoires*. New York in London: Garland Publishing.
- Valk, Ülo. 2001. The Guises of Estonian Water-Spirits in Relation to the Plot and Function of Legend. V: Patricia Lysaght, Séamas Ó Cathain in Daithí Ó hÓgain (ur.), *Islanders and Water-Dwellers*. Dublin: Eaton Publishing Co., 337–348.
- Valk, Ülo. 2012. Belief as Generic Practice and Vernacular Theory in Contemporary Estonia. V: Marion Bowman in Ülo Valk (ur.), *Vernacular Religion in Everyday Life: Expressions of Belief*. Sheffield, Bristol, CT: Equinox. Abingdon & New York: Routledge, 350–368.
- Velure, Magne. 1989. Nordic Folk Belief Research. V: Reimund Kvideland in Henning K. Schmsdorf (ur.), *Nordic Folklore: Recent Studies*. Bloomington in Indianapolis: Indiana University Press, 93–99.
- Ward, Donald. 1991. On the Genre Morphology of Legendry: Belief Story Versus Belief Legend. *Western Folklore* 50: 296–303. DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/1499880>
- Wolf-Knuts, Ulrika. 1987. Modern Urban Legends Seen as Migratory Legends. *ARV* 43: 167–177.
- Yoder, Dan. 1974. Toward a Definition of Folk Religion. *Western Folklore* 33 (1): 2–34. DOI: <http://dx.doi.org/10.2307/1498248>

(FOLK) BELIEF THROUGH THE HISTORY OF FOLKLORE STUDIES: CONCEPTUALISATION AND TERMINOLOGY

The paper gives a short overview of the conceptualizations of belief and related terminology in the history of European and American folklore studies. It first discusses the conceptualization of beliefs as remnants from previous times and foreign “belief systems”, often discussed as synonymous with or closely related to the term superstition. These were romanticized or looked upon as inferior, outmoded and wrong. Beliefs were discussed as motives or entities written down in the form of summary statements, and as such they were particularly suitable for collecting and classifying. At the same time, they were also conceived as a folklore genre, and the task of the folklorists later also became the definition of the genre’s characteristics. In the second half of the twentieth century, the terminology was somewhat revised. While the term superstition no longer seemed appropriate and was more or less discarded due to its pejorative connotation, the term belief was considered neutral in this regard. Lately, however, the neutrality of the term

belief has also come under the scrutiny of folklorists. Gradually, beliefs were no more discussed mainly as motives or in terms of a particular genre, but rather conceived of as a disposition or a cognitive reality underlying various folklore genres such as legends, customs, and behaviour. As such, they can only be recognised through the analysis of the narratives, customs, behaviour in which they are articulated. As beliefs tend to find their expressions in (belief) legends, the definitions of legends often relied on belief as their core, although there were discussions about whether all legends indeed express beliefs or if there are legends that don't (like entertainment legends, »Wissensagen«, contemporary legends). Finally, the focus in the research of beliefs has lately moved to the discussion of belief as a process, which has shifted the focus of research from beliefs themselves as objects of believing to acts of believing, believers, the social formation of beliefs and their discursive character. In conclusion, the paper reviews existing terminology on belief in contemporary Slovenian folklore studies and proposes new terminology in the Slovenian language that would distinguish the understanding of belief as an object of belief, i.e. belief contents, and belief as a personal attitude.

Prof. dr. Mirjam Mencej, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta,
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Aškerčeva 2, 1000
Ljubljana, Mirjana.Mencej@ff.uni-lj.si